UN VEL PER A POLÍMNIA

per Joan Montalà, pvre.(*)

Projecte

Polímnia, la filla de Zeus i Mnemosina, d'uns anys ençà, ha salmejat d'ofici –el seu paper–, adés amb veu monòtona o embafosa, adés amb to indiscret o estrident les més vulgars paròdies, o en cantorals decadents i espuris. Es un dir.

UN VEL PER A POLÍMNIA, en aquest context, vol ser el projecte d'una exèresi de la crosta dels símbols. M'explicaré.

Hom s'ha servit de noms entranyables o, si voleu, d'un sol nom per antonomàsia, moltes vegades, en va, d'una manera interessada o frívola. La gosadia ha engendrat la crosta que denigra el símbol, el fa impenetrable, banal i, amb freqüència, tabú. És la contaminació de l'espai íntim, profund, que convé purificar.

No sé si l'abstinència nominal pot ésser una solució de primer moment, mentre s'aprofundeixen els significats genuïns. La poètica, alhora, pot afrontar la mateixa austeritat, en defensa de les pròpies rels.

Fet i fet, dol que no s'obrin camins nous que ens ajudin a retornar als orígens, malgrat la història, ben sovint un llarg i penós procés acumulatiu de despropòsits.

L'abstinència significa una voluntat catàrtica, no la disfressa d'altres designis. No ens omplim, en va, la boca de les paraules de créixer! Si més no, salvem ara la creixença de l'home. En aquest cas, una temptativa amb ulls balconers i des del silenci. És un pretext molt circumstancial, potser, però significatiu d'un interès obert, com tots els ampits de casa. Tanmateix, l'espai poètic –Horaci dixit– és un món en llibertat.

UN VEL PER A POLÍMNIA voldria recompondre la figura de la nostra musa am la pudícia del vel que, amb descaradura, s'havia llevat, en els temps del cant estrafet i la veu matussera. Després de tot, és el vel que li correspon, segons ens han transmès les talles, relleus i escrits de més pes.

Altrament, no voldria perdre l'esma de l'estremiment davant les llibertats més

íntimes de l'home. Sense oblidar, però, que abans de tenir mester de salmista, Polímnia és una musa, per naturalesa, impenitent de somnis.

Barcelona, agost de 1980

(*) Joan Montalà i López, neix a Valls, l'any 1927. Cursa estudis al Seminari de Tarragona, a la Universitat de Comillas –Dret Canònic–, i a la Universitat Complutense – Psicologia Clínica.

En el Camp de la creació literària –poètica–, endinsar-se en la lectura de l'obra de Mossèn Montalà, produeix una agradable sorpresa que no dubtarem en qualificar d'excepció. Després d'un llarg silenci de vint-i-tres anys, l'any 1973 reprèn, almenys públicament, l'escriptura de la poesia. Durant aquests deu anys ha aconseguit la totalitat dels guardons poètics que s'atorguen al nostre país: 1974, premi RECULL; 1975, premi FAGES DE CLIMENT; 1976, Flor Natural als Jocs Florals de Barcelona; 1977, Englantina als Jocs Florals de Barcelona; 1980, Viola als Jocs Florals de Barcelona –aquests darrers tres premis li atorgaren reglamentàriament el títol de MESTRE EN GAI SABER, destacant a més que, juntament amb la poetessa Olga Xirinachs, hi concorria amb poemes gens joc –floralescos–. Aquest mateix any, obtenia altres premis importantes, el LOPEZ PICÓ, el CARLES RIBA –considerat el primer dels premis de poesia catalana i atorgat la Nit de Santa Llúcia– i el CIUTAT DE TARRAGONA, que és el què publiquem en els seus XXV primers cants. No voldríem deixar de citar el que va escriure en Joan Triadú arrel d'aquest darrer premi: «La poesia de Montalà (...) és una poesia d'un nivell clarament superior a les altres del volum –*Poesia I (Premi de poesia Tarragona)*– (...) El lector s'hi ha d'acostar a fer-hi una coneixença total i a extreure'n una experiència única i solitària. Joan Montalà, sacerdot, porta a un punt omega la tradició llarga, i fins i tot la immediata a ell, de la poesia religiosa de casa nostra en la línia de López-Picó a Pere Ribot, ¿No pot ser, paradoxalment, que aquesta poesia, donada una idea total, es construeixi gairebé per automatismes? De G.M. Hopkins a la poesia «pura» i d'ella a Foix només hi ha uns passos...» (AVUI, 4-X-1981). Q. de V.

Les paraules avui nèixen d'un llarg
silenci submergit. Ja no farem
aquella veu tan fina, se l'enduia
el temporal que ha turmentat la terra.

Ramon Comas
Les paraules avui
(Comptar les bigues).

I

Al braç del ferro fred s'hi espera l'hoste,
projecte pur del dia.
Encara és l'alba,
i no hi vull ser dempeus a la llosana.
El sol, cadell fester, aposta al plàtan
mil gallarets de verd i la musica
dels vidres transparents de roba neta.
– Vindràs, a mig matí? Tot ara és somni.
M'emporto els vents pel goig d'una presència,
i excursos d'estimar per la serena
baldufa de la sang, color de sínia,
un vas de sobreeixir a cada catúfol.
M'emporto els vents de tòrcer els teus designis.
Tu, al plàtan jogasser; jo, en rais de festa,
em banyo els ulls boirats amb la rosada,
i estreno, a mig matí, la roba neta.

II

– Recordo bé què deies, tinc memòria
del vi calent, espès, de les paraules;
però sovint m'obligo al dring de l'eco
amb un profund silenci.
Sempre em torna
de lluny la veu, de rebotar a les pedres
de l'incessant certesa.
Arriba pura
al lloc precís, com tornen les amigues
amb el vestit distint, segons quina hora
anéssim embevent-nos.
Ni enyorances
d'infants d'abans la calba de la lluna,
ni riure de poc seny, passar de sempre,
amb luxes fora mida.
En cada llengua
treballa el moll dels ossos, i s'arrisca
a l'amistat.
Jo apilo munts de pedres
a l'incessant certesa.
Moriria!–

III

– Algú ha plantat als murs pasquins d'infàmia.
I parlen del teu nom!
Però les senyes
apunten calcs confusos, d'altres ritmes
d'immensitat.
Són fills vulgars d'un plagi
guerxat al cor ombrívol de les maules,
crit d'aigua esgarrifada d'un tros d'home.
Temps ha que tot s'ha dit i fet de minva,
d'ençà que el foc ardent aquissa els boscos
i algú estimava l'ombra. El foc camina
amb lleis i vents propicis, o és estrella
clavada al cim dels blaus, sense malícia,
i llum de fer bonic, paller de golfa.
Tot és més pur, tot és més pur! S'afua
brusent, precís, sencer, pertot augmenta.
Davant l'incandescent els murs s'esbalcen.

IV

– Val més no sortir fora si és la timba.
Al teu costat, després, el corc del tedi
d'haver partit.
Tremolo d'ulls encesos
i pit de torb vençut, allau de greuges.
Si torno vora teu, com un ca d'esma,
encara miro fora, amb les orelles
avergonyides de la fuita fàcil
del teu redós; però he tornat a casa.
Ho estranyo tot en mi, llevat del vici
d'anar de tu a la burla, a la insolència,
només que obrir el balcó, com la begònia
colgada d'una neu d'espatlla trista.
Sortir de tu, de mi, refer mudances,
desfer i refer l'ocell incert, les roses
monòtones que a cada tomb vacil·len.

V

–La poca llum d'aquest instant no és cara
per despertar del tot. Només creixia
com un perdó molt lleu.
Em giro al càntic
llunyà de tu. Hi trobo sécs del somni
a cada galta del coixí que tombo.
I vetllo antics projectes, pell de tàvec,
damunt la poca llum d'albat, ingènua.
No val recórrer en trens de nit i boires
l'alè impossible d'altres climes. Sempre
m'apunto al vell xiulet de l'hora fixa,
fidel, les sis en punt. Sóc un altre home.
Despertaré al teu foc am boll a l'era,
vull dir –submís!– davant el gra que pesa
d'antiga fe –garrotxa o conradissa–
i senti, ampit a mà, el crit de les fúcsies.

VI

– No llevis cos ni rem si l'ona es fada
de sorra i bes, ans pensa amb ulls gelosos
i vinses de quimera a les entranyes.
D'on ve el desig rodó, cregut i en doina,
sinó d'engrescaments profunds?
Demano
el vi de port damunt la taula. Esgolo
amors inacabables de silencis
i pell de llanguiments.
Demà, la lluna!
Potser més lluny, amb mil bruixots a porta,
sabria el llibre d'estimar les aigües,
acimbellat d'escuma, i el desfici
d'endur-m'he l'himne al fons, com una pàtria
d'entendre el goig.
No llevis res que, mentre,
veuré el teu bes escatxicat als vidres.

VII

– Hi ha dies morts de néixer, que no es moren
amb sang a les genives, cos de lluna,
i un camp heràldic, ras de sable i cendra.
Hi ha vents de mal coster, gemecs d'estella,
musica de criar pèl a deshora.
Si tu no hi ets amb crits, tretze són tretze,
olor obstinada a mar, rem d'estropada,
m'encallo de no res, deçà als deliris,
on tot són lleres mortes, sense encesa
d'enlluernar l'escata de l'aurora.
Del gust de l'avarada que empenyies,
encara les gavines més xisclaires
m'estimen de debò.
I algú apedaça
el ventre de la xàvega agraïda.
El meu balcó, de bat a mar i a l'èxtasi.

VIII

– Seràs silenci obert! Monotonies
i rels que no es nodreixen de taral·les
subtils.
Hem arribat junts a l'abisme
de la primera lletra repetint-se,
en rius profunds i llargs, cap a nosaltres.
Ho sents? Som tots!
Camines de memòria
i ens parles devessalls a cau d'orella,
agermanats de tu, sobtats per àpats
comuns de soc, i el goig de la presència
d'un foc de bolla, viu, que ens fa més íntims.
De tant en tant, travesses el silenci
amb aplecs de llibres folls i una mirada
secreta.
Ets hoste i fas la feina,
el mos de pa a tothom que seu a taula
o passa, ocult, d'amagatons. L'atures.

IX

– Ara és així, d'instant, només de passa,
i no envelleix la veu del seu silenci
pel fred d'aquest cop d'ala.
Això del núvol
blanenc, el to encallit de l'olivella
i el temps més matusser de la cigala.
Ho empenyo tot. Si visc, d'un cant d'absoltes
dit amb l'honor d'hereu de la família,
hereu-escampa i tot.
I ve que un dia,
no sé quin dia clar, els ossos drecen
un altre cos. Ni sap que resuscita
del bosc tallat. Es verd d'una altra brolla.
No es corcarà mai més per anys que passin.
Serà una festa encesa de moixeres
i gambirols de circ de mallerengues.
Ho empenyo tot, rellotge de més corda.

X

– Ho saps que no obriré d'aquesta estesa
de por?
Anit passada, un vent d'estrelles
–zigzava, avui?– com una flauta, omplia
conreus d'ales i adéus, i temps de proes.
Tu, amb jocs imperceptibles de sorpreses,
llençaves trets de seduir. Canilla!
Però la por d'avui no em desembosca.
No vaig enlloc de les muntanyes negres.
Endins, la ploranera em formigueja.
Avui, no em moc!
Serà millor una casa
d'obrir i tancar desigs, temps i vergonyes?
Ho saps que estic bé amb tu.
La nostra cambra
serà seda innocent, no aixafinada
de rebolcar-s'hi el cos de les acàcies,
carrers retorts.
La por ens guarda la vinya.

XI

– Potser seria avui d'un altre dia.
Segur que passes prop com per sorprendre'm,
on l'aigua de la set té la memòria
de les cisternes buides, les teulades
d'omplir el mig got a tots.
Segur que deies
paraules vigoroses; sense núvols
cobries la mesura de les conques
que venen i revenen. Jo tenia
els ulls d'encalçar vents a la barana
de tots els arbres alts.
L'escorniflaire
dirà de cor llebrer el compàs dels àngels,
la lletra dels remeis que metgen somnis,
els fills subtils del bosc, la fulla seca
dels mesos més pansits.
Tu, més encara:
la immensitat del foc i del silenci.

XII

– Tornaven d'on el verd més verd s'estimba,
prudent, ullprès d'un oci de paraules,
descalç de fressa, verge; d'on les roques
s'aguanten de mentir i són roques sempre.
La immensa veritat dels verds!
Tornaven
de no tornar, inabastables, lliures
i alleugerits de pous i cants espessos.
Més teus que el foc, alleugerits d'un altre,
efímer, fora cora, de mal coàgul.
Tornaven, bosc ençà, per les dreceres
dels núvols desinfalts, els sols d'escletxa,
d'oir repics més alts que les campanes.
Calia el verd més verd, l'escorça neta,
després del vi de marejar esperances,
paraules parauleres.
Tu, el silenci.

XIII

– A pler, sé com. D'incertituds t'estimo.
Uns braços sense orgull, la malanança
d'enderrocar el desig com un crepuscle,
i uns peus de tremolors que perden l'esma
de no trencar la llum d'aquelles roses
que es moren amb l'instint de no ser inútils.
Encara, l'estor blanc que filtra el xiscle
de tots els desespers. I el teu silenci.
Per què els dimonis vells, inestroncables
mofetes paraulers de carn i ossos?
I el dubte persistent, com una cambra
d'omplir d'amors?
Si aturo el sol, diria
que en cada blau tenello un cos d'estrella.
Serà tot fosc, després; però al filferro
l'estrella hi tomballeja. A pler t'estimo!

XIV

– Ni mans, remotes veles, estantisses.
Ni es lleven els anells si el groc desmaia
la lluna dels secrets, i els vels són fàcils,
la seda transparent, dits erts, narcisos.

Així el record d'un verd segat de cames,
ni menovell de l'alba, ocell inútil,
al marge de les veus.
Ho sents, què deia?
Un temps de somnis estagnants, bubota
eixarreïda d'esverar la rosa
de tots els vents, d'esquena als ports d'espera,
ampits d'acorriment a l'hora baixa.
Dic mans marcides, pedres de silenci,
ni escriuen d'osques, o gargots enrera
al tremp, arrels sense humus, d'intempèrie,
verds àzims, verds desesperats de viure.

XV

– Seria l'endemà d'un rostre. A l'altre
tornaves del silenci, lent i tímid.
I així tothora –deia– vas i tornes,
terriblement precís, a cop de sínia,
quan l'aigua fresca minva sense escrúpols.
En va –deia– els catúfols, doncs, s'escorren
avui d'esquena a enyors o llengua eixuta.
Seria la revenja dels miratges,
com un pigall astut, selló de fira?
El tràmpol dur, amb miraments d'esbirro,
m'estella la mentida cavil·losa
dels meus neguits.
Arremca'm la careta!
A joc d'ulls baldufers, bergant, capgiro
la rosa dels teus vents.
No et miro el rostre.
Espero el sol d'esquena a la barana.

XVI

– A punt, fang nou i versos.
No t'ho deia
que els cercapous tornaven a l'abisme
dels teus espais de foc?
Una altra agulla
de ben cosir els meus ulls a la finestra,
els arbres de poc pes, els cors d'acàcia.
I, fet i fet, el mos d'una hora bona
a l'amargor puixant de les mentides.
No pas un altre món! Només l'agulla
d'assegurar la rel on hi ha la saba,
on s'endevina el riu secret que corre
clausures oblidades, on t'esperen
les robes oloroses sense poma
i els vents esporuguits de les xibeques.
Començo els cims de tot, poc fang i versos.
Massís, el foc cobreix, i escaig, l'abisme.

XVII

– S'hi va amb el vent de cara i la caputxa
de l'aigua, on pella el groc caduc, i singla
el rost un braç de vinya encès.
Deliro estels d'abril! Inassolida espera!
Després d'extrems gements, la son benigna,
els llits de llicorella i renaixença:
desfer i refer el color de les ressaques,
dreceres, voliaines, rais de somni.
Trinquem del vi més fort!
Morir de viure
fogós, incandescent, insomne, als braços
del foc fullós, o despertar a l'estesa
flairosa del fossar verol dels càntics?
No sé del vent, sinó que hi vaig de cara.
El temps d'espais incerts tot just comença.
Sóc ulls d'ampit; tu, rostre de silencis.

XVIII

– Només, immòbil, sento el cop i aguanto
el curs de la paraula com una aigua,
i jo, palet de riu, rodó.
Espero
pacífic, trons i llampa, arçots i fuites,
davant de l'únic dit que escriu a terra
de no fugir els valents.
I jo, que resto!
No es pot fugir d'esquena a les sorpreses
d'un dit transfigurat en rima oberta
al to de la salenca, pell barbosa
i al xuclamel blavós, i encara en dubte.
La por del temps esmicolat i les distàncies
és massa ampit a esbalços i cingleres.
I em miro el munt de pedres, ni un gest d'ànsia,
com llepen els meus peus, cabells d'aroma.

Doncs, creix l'espígol sa al mig de les pedres!

XIX

– Veí d'obrir a destemps i pujar escales,
sorpresa de la por, avall de fresses.
On mai no hi véns, un àmbit trist de noces
i vincles secretívols que s'acosten,
d'oïda i ulls oberts, al baf dels vidres.
Carrers cenyits, una meitat d'estrella
que s'ha oblidat la nit al call més rònec,
i encara dorm.
Tot res, i la broixina,
com un naufragi immens, ni mala corda.
després, sobtadament, ocells encesos
i el pa calent del forn, polpós i tendre,
a mig partir el record de les paraules.
Amb barba d'anys, encara coneixia
la dolençosa tecla, on cada cuita
venia de plorar al molí de moldre.

XX

– No hi vull donar més tombs si el cos de l'alba
esquiva, inaccessible, els meus excessos.
Amb mans d'endins m'afanyo seny de filtres
i un gruix de noms d'imaginar navilis
a l'aiguavés boirat.
M'abisso al somni!
Tu fossis tu; jo, palma de conquilla,
faró de plat mofeta, ni mesura
d'un rou de mal gronxar.
Tu, massa estança
d'un home sol amb ulls de veure, inútils.
M'angoixo de pupil·les desnerides
i cala sense braç. Potser la grella
de l'alba té virtuts inconegudes
i llum d'un iris més planer de veure-hi.
Si, goig de somni, goig d'omplir la cambra,
tancar batents, i tu, caçat per sempre.

XXI

No ho dius mai tot, però la pluja torna,
incessantment ho diu com una sínia.
La clasta és un bassal; demà, crit d'ossos,
camí de neus profundes, amarades
d'aurores persistents i vents de pol·len.
T'escric el nom damunt el baf dels vidres,
i acluco els ulls per veure més l'abisme
on arribem.
Després, sóc jo el silenci
il·limitat, i d'esma esborro els símbols
forçats del venciment i els jocs d'absències.
No ho pots dir tot!
Si parles, des d'una ombra,
com un llampec domtat d'escatir límits
i esporuguir la nit.
Vindré d'exilis,
o d'una rima clara que tremola
la llunyania d'un deler de flama?

XXII

– Bé et sé l'absent a portes del crepuscle,
callat amunt i avall, desfet a peces,
com molles sense gust, racó de cuina,
marcit de verds, vermells o blancs de festa.
Colgat, potser un blau lent després de ploure,
que no es podrà llevar d'aquest caprici
d'un vent de falziots arran de terra.
No oblido el corriol de les pomeres
i l'ull del pou que resa de memòria
les hores dels silencis, sense cloure's.
Recullo un lleu sospir, finestra oberta,
i sento créixer els braços.
Tu camines
amb un furor de dia on eres sempre.
Tothom no veu què hi fa l'ampit a casa:
refaig camins peça per peça.
Calles?

XXIII

De fet, el foc deriva de riqueses
difícils de taxar, com un riu d'aigua
que t'ha arribat encès.
No saps de quina
estranya pluja llampegosa, oberta,
nodria el braç teiós. Així, de sobte!
Potser, un esbalç d'estrelles tafaneres
que llisquen fuites cap a mar, volàtils,
al vent primer.
Senyals de clau s'ajusten
al goig d'estrena, esglais de noces, vincles
de terra sense morts, ni terme estricte.
Oh l'ull encès d'infantasiosos somnis,
quan tot de tot només comença d'ara,
l'incert deler, record nonat, la mida
d'un cos de plenituds!
El foc té ànima
d'ençà que el fang primer parí el silenci.

XXIV

– Sóc tronc d'espessorall, pigall d'una ombra
malmesa de destral.
Si els cops m'espiguen
serà un desig de crossa, ast de bandera
que atansa els blaus encesos a les portes
d'aquests ofecs de temple.
Sóc tronc d'heures
que sempre s'encerteixen d'alts i baixos
a gropa de deliris que no oscil·len,
despossetts de tòrcer, rius de crèixer.
No hi ha més dret al bosc, ni lluna amiga.
Només, cadira baixa, o cos milhomes
a contracor del seny, grapat de fúria
a la claror promesa que no arriba:
un tronc igual i tots, pas de salpugues.
Tot altre fur em penja arran de balços,
i aterra el meu destí de dors d'atzembla.

XXV

Hi ha un temps d'esfinx. Sóc pell de partitura.
Per dins, espais en blanc i clau de perdre's.
S'ho emporta tot! Arriba el vent d'una hora
tramuntanal que bat el pentagrama
i el ritme fix dels canvis de la lluna.
Com ets, on sóc, què dius?
Cancell de cripta,
ni el xiscle sec d'obrir els més vells silencis
als juraments fidels, les veus llunyanes
difícil d'acordar.
Difícils roses
en moviment puríssim d'obertures
al foc de l'àngel!
Tot i res, vertigen,
enlloc d'aturs, la copa desbrancada
d'assaigs fulgents del càntic, verds malmesos
d'obscura llibertat.
Esfinx, peresa
del foc, inic embruix, compàs d'aurores!